



RESSENYA A ANTONI FERRANDO: *LLORENTE I BLASCO IBÁÑEZ. ENTRE LA POLÍTICA I LA LITERATURA (A PROPÒSIT, SOBRETOT, DE LA GUERRA DE CUBA)*, VALÈNCIA, INSTITUCIÓ ALFONS EL MAGNÀNIM, 2021. 287 pp. 978-84-7822-892-8

REVIEW TO ANTONI FERRANDO: *LLORENTE I BLASCO IBÁÑEZ. ENTRE LA POLÍTICA I LA LITERATURA (A PROPÒSIT, SOBRETOT, DE LA GUERRA DE CUBA)*, VALÈNCIA, INSTITUCIÓ ALFONS EL MAGNÀNIM, 2021. 287 pp. 978-84-7822-892-8

JOAQUIM MARTÍ MESTRE  
joaquin.marti@uv.es

*Universitat de València*

El nou llibre d'Antoni Ferrando clarifica les posicions polítiques i sociolingüístiques de dues de les principals figures polítiques i literàries de la València del darrer quart del segle XIX i principis del XX: Teodor Llorente (1836-1911), líder del sector conservador de la Renaixença valenciana, i Blasco Ibáñez (1867-1928), capdavanter del republicanisme valencià.

En relació amb aquests dos personatges, l'autor es planteja com a objectius principals contrastar les posicions polítiques que adoptaren arran de la guerra de Cuba (1895-1898) i davant el problema de la recuperació del valencià com a llengua literària.

No és la primera vegada que Antoni Ferrando s'ocupa de la posició de Llorente sobre la guerra de Cuba i la seua projecció literària. En l'article «Llengua literària i actitud política en Teodor Llorente. A propòsit de *Cartes de soldat* i *Pro pàtria*» (*Caplletra*, 1988), centrat en l'anàlisi d'aquests dos poemes, ja va estudiar la llengua de Llorente, i va demostrar que aquest hi havia fet servir un registre selectiu però pròxim a la llengua col·loquial, al servei de la popularització de la guerra de Cuba. En el present llibre amplia i revisa aquest aspecte, contextualitzant-lo en el marc de la Renaixença i de la confrontació entre les visions culturals i polítiques de Llorente i Blasco.

Ferrando demostra que amb les crítiques davant la guerra de Cuba, Blasco Ibáñez pretenia combatre la corrupció del sistema polític de la Restauració i defensar la instauració d'una república democràtica, que corregiria les injustícies socials. En l'estratègia de Blasco contra el sistema polític de la Restauració es van sumar els atacs a Llorente i a l'entorn ratpenatista, assimilat a la reacció, al clericalisme i al règim corrupte de la Restauració. D'altra banda, la posició de Llorente sobre la guerra de Cuba està íntimament lligada amb el Partit Conservador, sobretot amb el sector regeneracionista de Francesc Silvela, amb qui començà a col·laborar des del 1885, i, per tant, partia de la necessitat de prestar suport al govern de l'Estat per tal de fer front a la crisi cubana. En canvi, Blasco denuncià que les classes benestants poguessen evitar el servei militar, i, per tant, obtenir l'exempció de ser destinats a Cuba. Tots dos, però, encara que amb estratègies diferents, coincidiren en els mateixos objectius patriòtics en la guerra de Cuba, i en la crida a participar-hi, si bé, Blasco volia que aquesta crida es fes extensiva a tots els joves espanyols, pobres i rics.

La contribució més important de Llorente a la causa espanyola de Cuba foren les composicions *Cartes de soldat* i *Pro Pàtria*, que es presentaren als Jocs Florals de Lo Rat Penat de 1896 i de 1897, respectivament. Aquests poemes foren la resposta de Llorente a les campanyes mediàtiques de Blasco contra la gestió governamental de la guerra de Cuba.

Ferrando analitza amb detall *Cartes de soldat* i *Pro Pàtria* com a creació literària (ps. 79-95), i com a model lingüístic (ps. 97-106). En el primer aspecte, com a reacció a la defensa de Blasco del servei militar igualitari, Llorente situa també dins del grup dels «soldats» de la pàtria els contribuents, que podien substituir el servei militar per una compensació econòmica. D'altra banda, per tal de fer aprehensible el concepte de «pàtria» espanyola entre els valencians, parteix de la realitat més pròxima, com és el poble, i aquest és, segons demostra Ferrando, el significat de la presència de Benicolet en el poema *Pro Pàtria*. A això cal unir, l'ús d'un model lingüístic assequible per al gran públic, sense perdre la dignitat literària.

Ferrando demostra que amb aquestes dues composicions Llorente pretengué suscitar entre les masses valencianes l'adhesió a una causa patriòtica ben impopular. Per això, hi va fer servir un registre col·loquial, una versificació àgil i fàcil de memoritzar, així com un marc paisatgístic i humà inspirat en el món rural valencià, perfectament identificable per al públic al qual s'adreçava. Rebutja, però, que, com alguns crítics han dit, calga parlar de llengua vulgar per relació a aquests dos poemes, ja que Llorente, tot i recórrer a termes i construccions del valencià parlat, procurà mantenir la

dignitat del registre utilitzat, apartat-se ostensiblement de la castellanització gràfica dels escriptors popularistes, i adoptant unes variants gràfiques i morfològiques acurades, així com un lèxic ric i genuí.

Es tracta d'un model lingüístic que es pot fer extensiu en general a l'obra poètica de Llorente, ja que aquest era conscient que l'ús d'una ortografia i d'un lèxic valencià genuïns era condició necessària perquè el català recuperés la dignitat literària. La recuperació de la llengua literària passava per a Llorente per una combinació dels recursos de la tradició literària i de la llengua popular genuïna, que fos ben acceptada tant pels sectors cultivats de la població com pels sectors populars, procurant defugir els arcaïsmes que no tots comprenien. Llorente reconeix en nombroses ocasions que aquestes orientacions les deu a Marià Aguiló, que també va exercir el seu mestratge sobre els renaixencistes catalans, i no s'apartava gaire de la del seu estimat i admirat Jacint Verdaguer. Segons Ferrando, «ben mirat són els criteris que, en línies generals, va adoptar Fabra» (p. 104).

En el capítol 7, «Llorente i Blasco davant l'estatus literari i sociolingüístic del valencià» (ps. 107-166), Ferrando analitza la postura que adoptaren els dos escriptors valencians en relació amb l'ús de la llengua pròpia. A més de conrear literàriament el valencià, si bé pràcticament només en poesia, i de defensar un model lingüístic digne, Llorente sabia que en el procés de recuperació literària del valencià calia tenir en compte el conjunt de la llengua catalana, i, si bé reconeixia la impropietat de la denominació de *llemosí*, la va usar per raons sociolingüístiques.

Ara bé, Llorente no va acompanyar aquesta aposta decidida per la dignificació literària de la llengua amb cap iniciativa política o cívica per capgirar la situació de subordinació del valencià. Com bé argumenta Ferrando, Llorente, coneixedor dels prejudicis existents, tant a València com a Madrid, cap al moviment de la Renaixença, per precaució, s'autoimposà aquesta opció per raons polítiques i estratègiques, i fou també l'opció que s'imposà a Lo Rat Penat. I aquesta opció «apolítica» i sucursalista acabaria limitant la Renaixença valenciana, i, com diu Ferrando, «contribuí notablement a posar el futur de la llengua en un atzucac» (p. 172).

Diferents eren els interessos ideològics i literaris de Blasco Ibáñez. Aquest es va desentendre aviat del ratpenatisme, i va desertar del conreu literari i de l'ús oral formal del valencià. Antoni Ferrando analitza amb detall les raons que motivaren aquesta deserció de Blasco, el qual aspirava a triomfar i fer-se ric com a novel·lista, i això estava convençut que només podia proporcionar-li-ho el castellà, a més de les seues diferències ideològiques amb el llorentinisme, predominant en Lo Rat Penat. A diferència de Llorente, que valorava les potencialitats del valencià com a llengua literària de cultura, per a Blasco el valencià no passava de ser «una parla regional bàsicament oral i poc cultivada» (p. 160), i, per tant, perpetuava «l'estigmatització social i la desqualificació cultural de la llengua del país» (p. 171).

Després de la bibliografia, el lector trobarà dos valuosos apèndixs. En el primer (p. 183-191) s'editen, amb modernització ortogràfica, els poemes de Llorente *Cartes de soldat* i *Pro Pàtria*, a partir

Ressenya a Antoni Ferrando: *Llorente i Blasco Ibáñez: Entre la política i la literatura (a propòsit, sobretot, de la guerra de Cuba)*, València, Institució Alfons el Magnànim, 2021

de l'opuscle *Cartes de soldat. Pro Patria* (València, 1897), curat per Llorente, i de les esmenes que el mateix autor hi va introduir en les dues edicions del *Nou llibret de Versos* (València 1902 i 1909).

En el segon apèndix, molt més extens (p. 192-279), s'editen una selecció de vint articles d'*El Pueblo* i de *Las Provincias* al voltant de la guerra de Cuba i dels debats sobre la llengua literària que es van produir en la València de 1895-1900. La majoria d'aquests articles són dels dos protagonistes del llibre, Blasco Ibáñez i Teodor Llorente, també s'hi inclouen dos articles de Josep Sanmartín i de Félix Azzati, partíceps d'aquests debats. La selecció va precedida d'un poema de Blasco Ibáñez poc conegut, inèdit fins l'any 2018, compost per als Jocs Florals de 1891.

El llibre, que s'obri amb un pròleg de Rafael Roca, especialista en la figura de Teodor Llorente, es clou amb un índex antroponímic, que incorpora tots els noms de persona citats en l'estudi i en els apèndixs.

En definitiva, un llibre clarificador, que, de forma rigorosa i ben documentada, no renyida amb un estil clar i entenedor, incideix sobre aspectes bàsics de la vida política i literària de Teodor Llorente i de Vicent Blasco Ibáñez, especialment en la seua concepció sociolingüística del valencià, i, de retop també en els problemes de la Renaixença valenciana.